

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สถาบันอุดมศึกษามีความสำคัญต่อความเจริญก้าวหน้าของประเทศชาติไม่เฉพาะด้านการศึกษาเท่านั้น แต่ยังมีผลโดยตรงต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ การเมืองและสังคมของประเทศด้วย เพราะเป็นแหล่งผลิตบัณฑิตนักศึกษาเพื่อออกไปปฏิบัติงานตามสาขาวิชาต่าง ๆ ในการดำเนินงานของสถาบันอุดมศึกษานั้นมีปัจจัยที่สำคัญหลายประการที่มีผลต่อความสำเร็จหรือความล้มเหลวของสถาบัน ปัจจัยสำคัญประการหนึ่งก็คือ เป้าประสงค์ เพราะเป้าประสงค์เป็นจุดเริ่มต้นของการดำเนินงานและเป็นแนวทางในการกำหนดทิศทางของการปฏิบัติ เป็นสิ่งที่ประสานให้เกิดความเข้าใจร่วมกัน และเป็นเกณฑ์สำหรับประเมินผลความก้าวหน้าของการดำเนินงานด้วย สถาบันอุดมศึกษาใดที่มีเป้าประสงค์ในการดำเนินงานที่สมบูรณ์และชัดเจนก็ย่อมจะช่วยให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

การจัดตั้งสถาบันอุดมศึกษาแต่ละแห่งของไทยจะมีเป้าประสงค์ในการจัดตั้งอย่างชัดเจน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยแห่งแรกจัดตั้งขึ้นเพื่อผลิตคนเข้ารับราชการ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยใหม่ที่สุดก็จัดตั้งขึ้นเพื่อให้นักศึกษาตลอดชีวิตแก่ประชาชน มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารีซึ่งกำลังเตรียมการจัดตั้งและดำเนินการอยู่ก็มีเป้าประสงค์เพื่อผลิตกำลังคนสาขาวิชาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สนองความต้องการของตลาดแรงงานและการพัฒนาประเทศ ขณะเดียวกันก็เป็นการขยายโอกาสทางการศึกษาให้แก่เยาวชนในพื้นที่เขตรีสานตอนใต้ และภาคตะวันออก ได้ศึกษาสาขาวิชาทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพิ่มขึ้น เป้าประสงค์ของสถาบันอุดมศึกษานั้นจะเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอตามสภาพเศรษฐกิจ การเมือง สังคม กาลเวลา ปรัชญา และแม้กระทั่งแนวนโยบายของผู้บริหารการศึกษาแต่ละยุคสมัย อีกทั้งยังมีปัจจัยภายนอกอื่น ๆ ที่มีผลต่อการกำหนดเป้าประสงค์ของสถาบันอุดมศึกษาด้วย เช่น การเปลี่ยนแปลงความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี แนวนโยบายของประเทศชาติ เป็นต้น

มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง (มธก.) ถือกำเนิดมาเมื่อวันที่ 27 มิถุนายน พ.ศ. 2477 มีฐานะเดิมเป็นโรงเรียนกฎหมายของกระทรวงยุติธรรม เป็นสถาบันอุดมศึกษาที่เกิดขึ้น

พร้อม ๆ กับการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 การตั้งมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองนี้ เป็นความพยายามหนึ่งในกระบวนการสร้างระบบการปกครองแบบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขภายใต้รัฐธรรมนูญ กล่าวคือ การให้การศึกษาอย่างเต็มที่แก่ราษฎร โดยการเปิดสอนแบบ "ตลาดวิชา" ไม่มีการสอบเข้าและไม่มีการจำกัดอายุของนักศึกษา ผู้สมัครเข้าเรียนมาจากบุคคลที่มีคุณวุฒิหลายประเภท และมาจากที่ต่าง ๆ กัน เป้าประสงค์ของมหาวิทยาลัยนั้นจะพิจารณาได้จากพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง พ.ศ. 2476 มาตรา 4 ซึ่งกำหนดให้มหาวิทยาลัยมีหน้าที่ในการจัดการศึกษาวิชากฎหมาย วิชาการเมือง วิชาการปกครอง วิชาเศรษฐกิจการและบรรดาวิชาอื่น ๆ อันเกี่ยวกับวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง จึงเห็นได้ว่าแกนกลางของการจัดการศึกษาของมหาวิทยาลัยอยู่ที่วิชากฎหมาย ซึ่งเป็นวิชากฎหมายที่กว้างขวางเกี่ยวโยงไปถึงวิชาอื่น ๆ เช่น เศรษฐศาสตร์ ปรัชญา สังคมศาสตร์และประวัติศาสตร์ หลักสูตรการศึกษาในระดับปริญญาตรีในระยะแรกมีเพียงหลักสูตรเดียว คือ "ธรรมศาสตร์บัณฑิต (ธ.บ.)" ส่วนระดับปริญญาโทและเอกแยกเป็น 4 สาขาวิชา คือ นิติศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ รัฐศาสตร์และการทูต (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และคณะ 2532 : 1)

จากการที่มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองมีความเกี่ยวข้องกับการเมืองของประเทศชาติมาตั้งแต่ต้น มหาวิทยาลัยจึงถูกกระแสรื้อหรือวิกฤตการณ์ทางการเมืองกระทบจนทำให้ต้องมีการปรับเปลี่ยนเป้าประสงค์และทิศทางของมหาวิทยาลัยตลอดมา การรัฐประหาร พ.ศ. 2480 และการเกิดกบฏวังหลวง พ.ศ. 2492 เป็นเหตุการณ์ที่สำคัญของเมืองไทย ซึ่งมีผลกระทบต่อมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองโดยตรง ทั้ง ๆ ที่มหาวิทยาลัยนี้โดยทางการแล้วเป็นสถาบันทางการศึกษา แต่จากสภาพการณ์ที่มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองกำเนิดมาจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองและผู้บริหารของมหาวิทยาลัยเป็นผู้ดำรงตำแหน่งสำคัญทางการเมือง เมื่อเกิดมรสุมทางการเมือง สภาพความผันผวนเหล่านั้นจึงมีผลกระทบต่อผู้บริหารระดับสูงและการดำเนินกิจการต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัยเป็นอย่างมาก การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองระหว่าง พ.ศ. 2490-2495 ส่งผลให้มีการเปลี่ยนชื่อจากมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง เป็นมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และมีการเปลี่ยนโครงสร้างการศึกษาของมหาวิทยาลัยจากการมีเพียงสาขาวิชาเดียว คือ ธรรมศาสตร์บัณฑิต เป็นการศึกษาในระบบคณะ โดยกำหนดให้มีคณะ

ต่าง ๆ 4 คณะ คือ คณะนิติศาสตร์ คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี คณะรัฐศาสตร์ และ คณะเศรษฐศาสตร์ แนวคิดทางการศึกษาแบบใหม่นี้แตกต่างจากแนวคิดทางการศึกษาแบบเดิม เพราะหลักสูตรของคณะต่าง ๆ มุ่งเน้นการเรียนเฉพาะด้าน เช่น การปกครอง กฎหมายและเศรษฐกิจ ขณะที่หลักสูตรธรรมศาสตร์บัณฑิต เน้นความรู้รอบ และกว้างขวาง (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และคณะ 2532 : 30)

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เป็นแหล่งรวมขุมปัญญาของประเทศชาติ ผู้ดำรงตำแหน่งผู้บริหารในมหาวิทยาลัยล้วนมีบทบาทในการเมืองระดับประเทศทั้งสิ้น เมื่อถึงยุคสมัยที่ผู้บริหารของมหาวิทยาลัยต้องหันตำแหน่งทางการเมือง อันเนื่องมาจากกระแสความกดดันและการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง บุคคลกลุ่มอื่นซึ่งได้มีโอกาสเข้าบริหารประเทศได้พยายามควบคุมลบล้างปรัชญา และหลักการดั้งเดิม ตลอดจนความเป็นมาของมหาวิทยาลัย รัฐบาลได้พยายามจะควบคุมมหาวิทยาลัยโดยการโอนมหาวิทยาลัยซึ่งเคยมีอิสระในการดำเนินงาน มิได้เป็นส่วนหนึ่งของระบบราชการเข้าสู่ระบบราชการ ในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ ในปี พ.ศ. 2500 อีกทั้งยังเปลี่ยนแปลงนโยบายหรือหลักการสำคัญในการจัดการศึกษาของมหาวิทยาลัย โดยการปิดตลาดวิชาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2503 กล่าวคือ ให้มีการสอบคัดเลือกเข้าเรียนเหมือนมหาวิทยาลัยอื่น ๆ เช่น จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ และมหาวิทยาลัยศิลปากร เป็นต้น รัฐบาลสมัยนั้นได้เสริมสร้างมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ให้เป็นมหาวิทยาลัยที่มีความชำนาญเฉพาะด้านทางสังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์อย่างจริงจัง โดยการตั้งคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ คณะรัฐประศาสนศาสตร์ และคณะศิลปศาสตร์ขึ้นใหม่ในปี พ.ศ. 2497 2498 และ 2505 ตามลำดับ รวมทั้งสนับสนุนให้คณะเศรษฐศาสตร์มีความแข็งแกร่งขึ้น นับตั้งแต่ช่วงเวลานั้นเป็นต้นมา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ได้เริ่มเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมากขึ้น การเปลี่ยนแปลงนี้ ส่วนหนึ่งมีอิทธิพลโดยตรงมาจากการเมืองระดับชาติและระดับนานาชาติ แต่อีกส่วนหนึ่งเป็นความต้องการและแสวงหาของคนในประชาคมธรรมศาสตร์เอง

ในช่วงระยะเวลาเดียวกันนี้ รัฐบาลมีนโยบายจะเร่งรัดพัฒนาเศรษฐกิจให้เจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว โดยมีการทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติขึ้นเป็นสมัยแรกในปี พ.ศ. 2504 ประกอบกับการที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ก้าวเข้าสู่ระบบการอย่างเต็มตัว มหาวิทยาลัยต้องดำเนินการกิจ

โดยการกำหนดแผนพัฒนาการศึกษาระยะต่าง ๆ อย่างสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติระยะนั้น ๆ

การกำหนดเป้าประสงค์ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในช่วงตั้งแต่เริ่มมีการทำแผนพัฒนาการศึกษาให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติระยะที่ 3 เป็นต้นมานั้น มาจากแนวคิดของกลุ่มบุคลากรภายใน ซึ่งคำนึงถึงการดำเนินงานภายใต้ศักยภาพที่มีอยู่ การเตรียมการเพื่อจัดทำแผนพัฒนาการศึกษาของมหาวิทยาลัยแต่ละระยะเป็นการระดมความคิดเห็นของกลุ่มผู้บริหารของมหาวิทยาลัยเป็นส่วนใหญ่ เพื่อนำมาประมวลเป็นปรัชญา เป้าประสงค์และนโยบายของมหาวิทยาลัย แนวคิดของอาจารย์ทั่ว ๆ ไปซึ่งเปรียบเสมือนตัวจักรสำคัญของมหาวิทยาลัยและสังคมภายนอกที่เกื้อหนุนมหาวิทยาลัยอยู่ในรูปของภาชีอากรที่นำมาจัดสรรเป็นงบประมาณแผ่นดินให้มหาวิทยาลัยแทบจะไม่มีส่วนในการกำหนดเป้าประสงค์ของมหาวิทยาลัย โดยเฉพาะในระยะหลังนี้ มหาวิทยาลัยได้มีการเปลี่ยนแปลงพัฒนาไปอย่างมาก โดยการเปิดสอนทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี แพทยศาสตร์ และวิทยาศาสตร์สุขภาพ สาขาอื่น ๆ ซึ่งเป็นสาขาที่มหาวิทยาลัยไม่มีความชำนาญ จึงเป็นการเปลี่ยนสถานภาพจากมหาวิทยาลัยทางสังคมศาสตร์ไปสู่มหาวิทยาลัยสมบูรณ์แบบเป้าประสงค์ของการพัฒนามหาวิทยาลัยสมบูรณ์แบบและการขยายมหาวิทยาลัยไปยังศูนย์รังสิต เพื่อรองรับเป้าประสงค์นี้ ได้รับทั้งการสนับสนุนและคัดค้านจากบุคลากรของมหาวิทยาลัย บุคคลกลุ่มหนึ่งมีความคิดว่ามหาวิทยาลัยไม่ควรเปิดสอนหรือดำเนินการในสาขาวิชาที่ตนไม่มีความถนัดหรือความชำนาญ แต่มหาวิทยาลัยควรพยายามพัฒนาในสิ่งที่ตนถนัดให้ดียิ่งขึ้น โดยการปรับปรุงคุณภาพการเรียนการสอนทางด้านสังคมศาสตร์ให้มีความแข็งแกร่งและผลิตบัณฑิตให้มีคุณภาพดีมากยิ่งขึ้น ขณะที่บุคคลอีกกลุ่มหนึ่งมีความคิดว่ามหาวิทยาลัยจำเป็นต้องมีการขยายตัวและเจริญเติบโตไปสู่มหาวิทยาลัยสมบูรณ์แบบ

จากสภาพทางสังคม เศรษฐกิจการเมืองที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ มีผลให้มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ซึ่งได้ก่อตั้งมาเป็นระยะเวลา 55 ปี เปลี่ยนแปลงและพัฒนาจากเดิมเป็นลำดับ จากมหาวิทยาลัย "ตลาดวิชา" ไปสู่มหาวิทยาลัยปิด จากการสอนวิชาด้านกฎหมายเป็นแกนกลาง ไปสู่มหาวิทยาลัยทางสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ในช่วงทศวรรษปัจจุบันและทศวรรษหน้า มหาวิทยาลัยก็ก้าวไปสู่มหาวิทยาลัยสมบูรณ์แบบ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ได้ก้าวสู่ทิศทางใหม่ของสถาบัน ปรัชญา เป้าประสงค์และทิศทางของมหาวิทยาลัยก็ย่อมเปลี่ยนแปลงไปด้วย

จากการที่ปัจจุบันมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์กำลังอยู่ในช่วงเวลาของการขยายตัวครั้งใหญ่ และเป็นการขยายตัวที่ต้องใช้เวลาต่อเนื่องและยาวนาน มหาวิทยาลัยจึงควรจะได้มีการทบทวนทิศทางของมหาวิทยาลัยอย่างจริงจัง เพื่อจะได้มีการกำหนดเป้าประสงค์ที่ชัดเจนสามารถนำไปใช้ในการวางแผนพัฒนามหาวิทยาลัยได้อย่างมีประสิทธิภาพ และไม่เกิดความสูญเปล่าในด้านแรงงาน เวลาและงบประมาณ เพื่อจะได้ผลิตบัณฑิตได้อย่างมีคุณภาพและสอดคล้องกับความต้องการของสังคม และการพัฒนาประเทศในการกำหนดเป้าประสงค์ นอกจากนี้ปัจจัยภายนอก เช่น สภาพสังคม เศรษฐกิจ ตลอดจนแนวโน้มนโยบายของประเทศชาติแล้ว ควรคำนึงถึงปัจจัยภายในอื่น ๆ เช่น ความคิดเห็นของคนในประชาคม หรือบุคคลที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความผสมกลมกลืนภายในองค์การอันจะทำให้มหาวิทยาลัยสามารถปฏิบัติภารกิจได้บรรลุวัตถุประสงค์ (Ross 1976 : 139-140) เพื่อให้ได้เป้าประสงค์ที่เหมาะสม มหาวิทยาลัยจึงควรคำนึงถึงความคิดเห็นของอาจารย์ซึ่งเป็นตัวจักรสำคัญในการปฏิบัติภารกิจของมหาวิทยาลัย และศิษย์เก่าซึ่งเป็นกลุ่มบุคคลภายนอกที่มีความเกี่ยวข้องผูกพันกับมหาวิทยาลัยและมีพลังที่จะส่งเสริมสนับสนุนมหาวิทยาลัยไปสู่ความก้าวหน้าและความสำเร็จ โดยการศึกษารวบรวมความคิดเห็นของอาจารย์และศิษย์เก่าเกี่ยวกับบทบาทและทิศทางของมหาวิทยาลัยในอนาคต เพื่อนำมาประกอบการพิจารณากำหนดเป้าประสงค์ของมหาวิทยาลัยอย่างถูกต้องเหมาะสมต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ

1. ศึกษาบทบาท ภารกิจ การดำเนินงานของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ระหว่าง พ.ศ. 2477-2530
2. ศึกษาความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิที่มีต่อเป้าประสงค์ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ระหว่าง พ.ศ. 2531-2540
3. ศึกษาความคิดเห็นของอาจารย์ในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และศิษย์เก่าที่มีต่อเป้าประสงค์ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ระหว่าง พ.ศ. 2531-2540
4. เสนอเป้าประสงค์ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ระหว่าง พ.ศ. 2531-2540

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาเป้าประสงค์ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ซึ่งครอบคลุมภารกิจหลัก 4 ประการ คือ การผลิตบัณฑิต การวิจัย การบริการวิชาการ และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ตลอดจนเป้าประสงค์ด้านการบริหาร การพัฒนาและขยายตัวของมหาวิทยาลัยที่ควรจะเป็นในอนาคต 10 ปีข้างหน้า (พ.ศ.2531-2540) โดยศึกษาความเห็นของกลุ่มตัวอย่าง ประชากรที่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก จำนวน 11 คน อาจารย์ จำนวน 225 คน และศิษย์เก่าของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จำนวน 524 คน

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

เป้าประสงค์ (Goal) หมายถึง ปรัชญา หลักการที่มหาวิทยาลัยกำหนดขึ้น เพื่อเป็นเครื่องกำหนด บทบาท ภารกิจ หน้าที่และการดำเนินการอันพึงประสงค์ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในอนาคต

ผู้ทรงคุณวุฒิ หมายถึง ผู้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอุดมศึกษาในประเทศไทยหรือมีความรู้ความเข้าใจและเกี่ยวข้องกับมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในฐานะผู้บริหาร หรือคือผู้บริหาร ศิษย์เก่าและ/หรือผู้ที่ได้รับการเชิญมาช่วยราชการของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในฐานะผู้ทรงคุณวุฒิ กรรมการหรือวิทยากร

อาจารย์ หมายถึง อาจารย์ประจำหรือข้าราชการสาย ก. ที่ปฏิบัติงานสอนอยู่ ณ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในภาคต้นปีการศึกษา 2532

ศิษย์เก่า หมายถึง ศิษย์เก่ามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ที่ประกอบอาชีพอยู่ในสถานประกอบการของภาครัฐบาล ภาคเอกชน หรือรัฐวิสาหกิจ ที่มีชื่อมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ โดยเป็นผู้ที่ประสบความสำเร็จและเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ผลการวิจัยครั้งนี้จะเป็นข้อมูลพื้นฐานเพื่อประกอบการตัดสินใจจัดทำนโยบาย แผนงาน และแผนดำเนินงานเพื่อพัฒนามหาวิทยาลัยในระยะยาว นอกจากนั้นมหาวิทยาลัยอาจนำไปใช้เป็นเกณฑ์การประเมินประสิทธิภาพการดำเนินงานต่าง ๆ ได้ต่อไปของมหาวิทยาลัย